

David VIÑAS PIQUER

Serrat, Llach i l'efecte Dylan

Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2018, 263 p.

David Viñas va començar publicant una remarcable *Historia de la crítica literaria* (2002) i un excel·lent capítol sobre «Los géneros literarios» al volum col·lectiu *Teoría literaria y literatura comparada* (2005), dos manuals solvents destinats al públic universitari. Ara, les ganes d'arribar a un públic més ampli porten David Viñas a escriure una sèrie d'assajos caracteritzats per la combinació de rigor, ironia i enginy. S'atreveix, primer, amb un gènere que no és un gènere però que qualsevol lector reconeix com un gènere, a *El enigma best-seller* (2009); examina amb intel·ligència, humor i concisió demolidors la poètica dels llibres d'autoajuda a *Eròtica de la autoayuda* (2012); s'enfronta amb les guies de viatge i en particular amb la *Guia de la Costa Brava* de Josep Pla, a *Josep Pla i l'invent «Costa Brava»* (2013); i demostra molt d'atreviment a *Sin miedo a Borges* (2015), en què explora diverses de les innombrables facetes del formidable escriptor argentí. L'assaig que ara m'ocupa, *Serrat, Llach i l'efecte Dylan*, és sobre els cantautors. Llevat del llibre sobre Borges, encara que caldria dir que aquest és un creador de formes, David Viñas ha tingut la traça de descriure gèneres textuals a les fronteres del literari, textos que recorren als procediments de la tradició literària per aconseguir causar l'efecte desitjat en els seus lectors. Són textos instal·lats a la frontera entre el gust culte i el popular que solen modular amb eficàcia els recursos de l'alta cultura per atraure gent acostumada a la cultura popular. Com fan els cantautors.

Explica David Viñas que l'objectiu primer del seu llibre era examinar un tòpic: l'oposició entre Lluís Llach i Joan Manuel Serrat. Reconeix, però, que no se'n sortia fins que li van concedir el Premi Nobel a Bob Dylan. Què tenen tots tres en comú? Són cantautors, canten les cançons pròpies. Aleshores es va fer la pregunta que ha guiat una anàlisi minuciosa: les cançons d'un cantautor són poesia? I, a continuació, una altra pregunta: els cantautors són poetes? Segons els acadèmics encarregats de concedir el Premi Nobel de Literatura, les cançons de Bob Dylan són poesia i ell és un poeta. David Viñas es va adonar aleshores que no era l'oposició entre Llach i Serrat el que calia analitzar, sinó les nombroses coincidències entre l'un i l'altre, atesa la comuna condició de cantautors, de poetes.

David Viñas proposa un assaig sobre el que anomena «efecte Dylan», «la connexió entre la figura del cantautor i la del poeta» (p. 14); amb aquest objectiu, «l'exercici d'intentar explicitar el diàleg que les lletres de Serrat i Llach mantenen amb la tradició poètica permet que aflori la lògica de funcionament de la poesia lírica i que aquesta lògica pugui ser comparada amb la del gènere de la cançó» (p. 16). David

Viñas justifica la tria d'aquest tema perquè, en una societat en què la poesia ha esdevingut lectura de minories per la dificultat del llenguatge, els cantautors no solament fan lletres de notable valor poètic sinó que a més aconsegueixen arribar a un públic molt nombrós; tot i l'èxit, les seves cançons no estan destinades al consum massiu, pròpiament comercial, ni a l'oblit immediat, sinó que conserven el valor poètic i musical per a un públic fidel i, sobretot, aconsegueixen el reconeixement de la crítica i dels mediadors del camp artístic; però, sobretot, expressat a la manera de Bourdieu, «els representants del *gust legítim* aplaudeixen uns cantants que han connectat de manera molt evident amb el *gust popular*» (p. 55). Mantenint això que anomena «efecte Dylan» com a motiu conductor, David Viñas organitza el llibre en capítols que duen cadascun el títol d'una cançó de Dylan que n'avança el contingut temàtic; no solament això, dins de cada capítol (amb un sola excepció) apareixen esmentats tant aquest «efecte Dylan» com el títol de la cançó per tal de reforçar o matisar l'argumentació sempre de manera ben oportuna i eficaç. Per acompanyar la lectura de les lletres de Llach i Serrat, David Viñas fa una síntesi eficient de l'evolució de la poesia lírica, des l'antiguitat fins avui, i en destaca la relació primera entre paraules i música, esborrada quan la lírica esdevé un discurs dit i llegit en la intimitat (p. 18-23). A la nostra època, els cantautors no solament posen música a les paraules (seves o d'altri), sinó que també recuperen l'actuació, la presentació en públic de les seves cançons (p. 23-24). Queda clar que les cançons comparteixen trets característics de la poesia lírica, com ara la brevetat i la intensitat de l'emoció (l'epifania, en terme manllevat a Joyce) i, en menor mesura, la narració (p. 63-67). Parlant de lírica, trobo encertada la fórmula que les cançons poden arribar a ser «una modalitat del llenguatge poètic» (precisant que «mai no seran poesia»), poden tenir valor poètic, però només dins del conjunt format per la música i les paraules (p. 43 i 44). És molt detallada i suggestiva l'anàlisi dels temes que els cantautors extreuen de la tradició poètica, amb les diverses fases de l'amor en primer lloc (p. 76-78 i seg.); en relació amb la sinceritat i l'espontaneïtat, Viñas explica bé la presència d'un subjecte o jo líric a qui atribuir les paraules de la cançó (p. 100-106). També estan ben explicades les relacions entre les cançons i la poesia social (p. 24, 200, 239), el compromís social i polític (p. 145 i seg., 239), la denúncia de la injustícia i de la destrucció de la natura (p. 223 i seg., 164 i seg.), la defensa de l'actitud crítica i la reivindicació de la utopia (p. 241 i seg.), sense perdre mai de vista la qualitat estètica de les cançons (p. 150, 153). Tampoc no oblida els efectes perversos de la censura en les lletres de les cançons (p. 138-144).

David Viñas és capaç d'integrar amb habilitat en un discurs que vol ser planer, però rigorós, noms, corrents i conceptes que són referència habitual en la teoria i la crítica literàries acadèmiques, com ara l'anàlisi ja clàssica de la cançó de consum d'U. Eco, l'aguda anàlisi de T. W. Adorno de la lírica actual, les precisions sociològiques de P. Bourdieu i G. Lipovetsky, les observacions sobre la relació entre textos i realitat de P. Ricœur o la mobilització del concepte d'aplicació de l'hermenèutica de H.-G. Gadamer. Viñas s'atreveix a usar els conceptes de polifonia i heteroglòssia de M. Bakhtin, fins i tot el de carnaval, per explicar les cançons de Llach i Serrat; però

s'arrisca encara més quan diu que aquests cantautors donen veu als subalterns (amb permís de G. Spivak); fins i tot porta a col·lació de manera oportuna l'ecocrítica, una de les últimes tendències teòriques.

El llibre és tan original com arriscat, perquè ha de trobar el seu públic o, potser millor, se l'ha de fer, un públic que no seran pas els seguidors incondicionals de Llach o de Serrat. Dic això perquè el llibre no s'ocupa de la biografia de cap dels dos cantautors, ni fa la crònica de les seves actuacions, ni examina els recursos de l'un i de l'altre dalt de l'escenari, no els estudia com a cantants pròpiament dits ni tampoc, i aquí el perill augmenta, no pren en consideració la qualitat musical de les cançons respectives; parla, és clar, de la Nova Cançó, però no fa sociologia ni història, només anàlisi literària. A les últimes ratlles, David Viñas contesta la pregunta inicial en relació amb Llach i Serrat: «No són poetes, però s'acosten a la poesia per aconseguir lletres amb un gran valor poètic, i, quan se'n surten, tothom corre el risc que una cançó d'aquests cantautors entri un bon dia en la seva vida i decideixi instal·lar-s'hi». Més clar: a Bob Dylan no li haurien hagut de donar el Premi Nobel de Literatura.

Enric Sullà

Universitat Autònoma de Barcelona